

Яїцька Д. І.,
студентка 6 курсу 7 групи Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИ КРИВДНИКА ЗА СТ. 126-1 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ (ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО)

Ключові слова: особа злочинця, домашнє насильство, психічні ознаки злочинця.

Анотація. У тезах розглянута кримінологічна характеристика особи злочинця за статтею КК України, що передбачає кримінальну відповідальність за домашнє насильство. Визначено основні демографічні, соціальні та психічні ознаки структури особи злочинця.

Ключевые слова: личность преступника, домашнее насилие, психические характеристики преступника.

Аннотация. В тезисах рассмотрена криминологическая характеристика личности преступника по статье УК Украины, которая предполагает уголовную ответственность за домашнее насилие. Определены основные демографические, социальные и психические признаки структуры личности преступника.

Key words: identity of the offender, domestic violence, mental characteristics of the offender.

Abstract. The theses consider the criminological characteristics of the offender under the paragraph of the Criminal Code of Ukraine, which provides for criminal liability for domestic violence. The main demographic, social and mental characteristics of the structure of the offender's personality are determined.

Змінами від 6 грудня 2017 року Кримінальний кодекс України (далі – КК України) було доповнено статтею 126-1 «Домашнє насильство» [1, ст. 126-1]. Через рік після офіційного опублікування внесених змін вони набули чинності. Варто зазначити, що з того часу судами України винесено чимало обвинувальних вироків за цією статтею. Система надання допомоги жертвам домашнього

насильства розвивається. Державою та громадськими організаціями поширюється механізм захисту від насильства в сім'ї, створюються центри реабілітації для осіб, постраждалих від цього злочину, удосконалюється система контролю за кривдниками після вчинення діяння. Зважаючи на вже наявну практику, стає можливим узагальнює дослідження особи злочинця як елементу кримінологічної характеристики домашнього насильства.

Особа злочинця (за термінологією Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 7 грудня 2017 року, що прийшов на зміну Закону України «Про попередження насильства у сім'ї», - кривдника [2]) є одним із основних елементів кримінологічної характеристики злочину. Однак при його дослідженні не слід претендувати на встановлення деталізованого портрету, адже кожному конкретному злочинному діянню властива індивідуалізація ознак. Отже, метою цієї роботи є виокремлення узагальнених рис особи злочинця за статтею 126-1 КК України.

Структура особи злочинця визначається за допомогою демографічних, соціальних, психічних ознак та ознак, що характеризують злочинну поведінку [3, с. 106]. Основними демографічними показниками традиційно є стать, вік, освіта, сімейний стан, громадянство. Аналіз даних Єдиного державного реєстру судових рішень (далі – ЄДРСР) свідчить про те, що переважно злочин, передбачений статтею 126-1 КК України, вчиняється чоловіками у віці від 20 до 50 років, одруженими, громадянами України. На протигагу думці про вчинення домашнього насильства лише чоловіками, зазначимо, що серед засуджених за цією статтею зустрічаються й жінки, але таких випадків у відсотковому відношенні всього 3-5 %. Соціальні показники включають статус, зайнятість, соціальні ролі, матеріальне становище тощо. Особами, що вчинили домашнє насильство, переважно є чоловіки, що не працюють або зайняті на робочих спеціальностях, мають низький рівень заробітку [4].

Якщо соціальні та демографічні ознаки структури особи злочинця є кількісними та підлягають статистичному підрахунку, то психічні риси – це внутрішні риси кривдника, що вчинив домашнє насильство. Вони практично не піддаються узагальненню, адже мають найвищий ступінь індивідуалізації. Незважаючи на унікальність кожної особи злочинця з точки зору його психічних характе-

ристик, вивчивши склад злочину за статтею 126-1 КК України та дослідивши наявну практику судів, можемо зробити передбачення про найбільш імовірні риси характеру, світогляд та мораль кривдника та згрупувати їх наступним чином.

Домінантні риси характеру. Найбільш характерними особливостями кривдника є схильність до насильства, агресивної поведінки, репресивності, імпульсивність, закритість, небажання діалогу. На противагу поширеній думці про те, що насильницькі злочинці є особами із завищеною самооцінкою, варто сказати, що здебільшого кривдники страждають від невпевненості в собі, мають нав'язливу ідею довести оточуючим свою моральну стійкість та надзвичайну силу.

Переважаючі емоції під час контакту із жертвою. Такі особи зазвичай мають низький рівень стресостійкості, легко роздратовуються, не контролюють себе у використанні лайки та підвищенні голосу. Найчастіше передумовою злочину є систематична невдоволеність поведінкою жертви, негативне ставлення до сім'ї в цілому, відсутність позитивного прикладу родини батьків, дитячі психічні травми.

Ставлення до оточуючих, суспільні зв'язки. Великою є імовірність того, що переважна більшість кривдників – інтроверти, які захищають власний простір та сприймають родину як зовнішній дратівник.

Здоров'я. Поширеною є ситуація, за якої кривдник має певні дитячі травми психіки, що в подальшому переносяться ним у свою сім'ю, або сприймав негативну поведінку батька по відношенню до матері та дійшов висновку про необхідність подібного ставлення до своєї дружини. Психологами та психіатрами доведено, що більшість людей відтворюють поведінку, а потім і долю своїх батьків у тій чи іншій інтерпретації. Відтак імовірно, що в злочинця, який вчинив домашнє насильство щодо своєї сім'ї, могло бути складне та травматичне дитинство.

В узагальненій кримінологічній характеристиці психічних властивостей особи злочинця є певні недоліки. По-перше, при виокремленні загальних рис кривдника втрачається імовірність ситуативного вчинення домашнього насильства, яке теж має місце на практиці. Отже, передусім, наведені ключові характеристики

стосуються кривдників, за котрими помічено систематичне вчинення насильницьких дій щодо членів сім'ї. По-друге, психологічний портрет злочинця здебільшого складається за показаннями жертви злочину, свідків-очевидців негативного ставлення особи. При такому узагальненні слід враховувати відмінності в реальній картині злочину та особі злочинця та враженні жертви або свідка від події. Науковці в галузях кримінального процесу, кримінології та криміналістики зазначають про деформацію свідомості жертви під час вчинення насильницького злочину. Так, жінки-жертви часто характеризують чоловіків-гвалтівників, додаючи їм зросту, статури, брутальності образу, темних кольорів одягу тощо. Враховуючи це, слід звертати увагу не лише на показання жертви та свідків, а й на фактичні дані, отримані в результаті слідчих дій.

Ознаки, що характеризують злочинну поведінку, так само підлягають індивідуалізації по кожному конкретному діянню. Тим не менш більшість злочинів, відповідальність за які передбачена статтею 126-1 КК України, не є ситуативними, а вчиняються як наслідок систематичної агресивної поведінки кривдників, труднощів у порозумінні з членами сім'ї, зловживання алкогольними або наркотичними речовинами.

Дослідивши питання кримінологічної характеристики особи злочинця у домашньому насильстві, доходимо наступних висновків. Криміналізація домашнього насильства, що відбулася в грудні 2017 року, вплинула на зменшення рівня латентної насильницької злочинності. Соціальні та демографічні ознаки структури особи кривдника встановлюються за допомогою статистичного кількісного аналізу наявної судової практики України та свідчать про поширення злочинної активності серед непрацюючих або зайнятих на низько оплачуваних видах робіт, недостатньо матеріально забезпечених осіб із незадовільним соціальним статусом. Психічні та моральні якості злочинців зводяться до високого рівня схильності до агресії, імпульсивності, домінування у відносинах із членами сім'ї, низької самооцінки, відсутності достатньої соціальної комунікації, наявності дитячих психічних травм та негативних взірців. Учинення домашнього насильства часто пов'язане зі зловживанням алкогольними або наркотичними речовинами та характерне для сімей із патріархальними відносинами. Виокремлення ключових ознак осо-

би кривдника у конкретному злочині має значення для формування загального уявлення про суб'єкта домашнього насильства та попередження вчинення нових злочинних діянь у майбутньому.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України № 2341-III від 05.04.2001 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
2. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України № 2229-VIII від 07.12.2017 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>
3. Кримінологія : підручник / Б. М. Головкін, В. В. Голіна, О. Ю. Шостко та ін.; за ред. Б. М. Головкіна. – Харків : Право, 2020. – 384 с.
4. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/>

Науковий керівник: к.ю.н., ас. К. Д. Кулик